

Сергій Миколайович Решетник,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри тактики та спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України Навчально-наукового інституту підготовки фахівців міліції громадської безпеки та Національної гвардії України Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Руслан Сергійович Троцький,

старший викладач кафедри тактики та спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для Національної гвардії України Навчально-наукового інституту підготовки фахівців міліції громадської безпеки та Національної гвардії України Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглянуто особливості професійної підготовки військовослужбовцями Національної гвардії України до забезпечення прав людини в ході виконання службової діяльності.

***Ключові слова:** права людини; форми, методи, професійна діяльність, військовослужбовці, тренінг, підготовка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Конституція України гарантує забезпечення прав і свобод людини і громадянина, що співвідноситься з нормами не тільки національного, але й міжнародного права. О. В. Негодченко вказує, що проголошення особистих прав і свобод людини та громадянина однією з основних державних цінностей тягне за собою необхідність створення відповідних умов для їх реалізації [1, с. 5]. Захист прав і свобод людини та громадянина стає пріоритетом в роботі правоохоронних органів України. Не стає осторонь в цьому процесі і Національна гвардія України, на яку покладено обов'язок запобігати правопорушенням, припиняти

злочинні діяння проти прав і свобод людини та громадянина. Повне, своєчасне та законне використання владних повноважень, знань, умінь і навичок для забезпечення прав і свобод людини й громадянина під час виконання не тільки професійних, але й загальногромадянських обов'язків – це основний елемент службової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України. Звичайно, ефективне забезпечення прав і свобод людини у діяльності Національної гвардії України вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядається дана проблема та на які опираються автори. Проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів досліджували такі вчені, як: С. Добрянський, Ю. Грошевий, Т. Заворотченко, А. Комзюк, В. Негодченко, А. Олійник, Є. Петров, Ф. Погорілко, Л. Попов, П. Рабінович, В. Тихий, та ін. Особливості професійної підготовки фахівців розкриваються в роботах Ф. Думко, Г. Запорожцевої, В. Медведєва, Л. Мороз, В. Московець, А. Москаленка, Д. Кобзіна, В. Смирнова, А. Столяренка, С. Яковенка та ін. Разом з тим, дослідження не вирішують всю складну проблему, недостатньо розкриваються питання підготовки військовослужбовців Національної гвардії України до забезпечення прав людини в службовій діяльності.

Метою дослідження є визначення особливостей професійної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України в сфері забезпечення реалізації прав людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка службової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України в галузі забезпечення прав людини вимагає від виконавців високої професійної підготовки, яка базується на розвинутих особистісних та професійно-важливих якостях, серед яких здатність діяти в складних умовах, уміння протистояти негативним впливам, впевненість в соціальній значущості своєї службової діяльності, почуття високого службового обов'язку, дисциплінованість, працьовитість, працездатність, ініціатива, витримка, тактовність, почуття

гуманізму, людинолюбства та відповідальності перед Батьківщиною, людьми. Крім того, високими є вимоги щодо культури праці, загальної та правової культури, бездоганної поведінки на службі і поза нею. Оскільки військовий колектив дуже різномірний за своїм складом, об'єднує людей самих різних професій і національностей, різного віку, соціального положення, життєвого досвіду, різних за освітою, індивідуальними особливостями тощо, постає нагальна потреба спеціально організованої професійної підготовки, спрямованої на формування та розвиток необхідних якостей, вмінь та навичок.

В руслі забезпечення прав і свобод людини й громадянина військовослужбовцям Національної гвардії України пріоритетними напрямками повинно стати формування його як громадянина, патріота своєї держави, який на основі набуття соціального, військового досвіду, фізичного удосконалення, успадкування духовних надбань українського народу, досягне достатнього рівня розвитку політичної, військової, правової, моральної, художньо-естетичної культури, здатний відстояти національні інтереси України.

Зазначимо, що значимість спеціальної професійної підготовки військовослужбовців є актуальною незалежно від специфіки їх діяльності, яка в першу чергу пов'язана з високим ступенем ризику, загрозою для життя та здоров'я, усвідомленою високою відповідальністю за результати виконання службових завдань.

Професійна підготовка суттєво розширює світогляд військовослужбовців, пробуджує прагнення до більш глибокого оволодіння професійними знаннями, формує навички практичного використання цих знань на практиці. Взагалі, професійна підготовка має за мету навчання військовослужбовця максимально ефективно та якісно виконувати завдання службової діяльності, з мінімальними затратами та за мінімальний час.

Наш досвід службової діяльності переконливо свідчить, що однією з найбільш доцільних, швидко діючих форм професійної підготовки є спеціально організований тренінг [3], що включає ділові та організаційно-управлінські ігри, дискусійні методи групового прийняття рішень тощо. Методики

проведення рольових ігор сприяють розвитку навичок критичного мислення, рішенню проблем, відпрацюванню різних варіантів поведінки в проблемних ситуаціях, вихованню розуміння інших людей. Через гру військовослужбовці, що беруть участь, можуть краще зрозуміти власні дії в реальному житті, позбутися від страху за наслідки своїх помилок. Типовими є тренінги, що моделюють прийняття рішень в умовних ситуаціях. Модель – умовна заміна реальності, у якій ми зберігаємо окремі, істотні для нас якості. Трапляється, що пряма імітація робочої ситуації не допомагає, а заважає – учасники заглиблюються в спогади, як було насправді, відтворюють звичайні дії, навіть коли вони неефективні. Моделюючі ігри ґрунтуються на заміні реальності узагальненої, а часом абсолютно абстрактною моделлю. Умовність моделей дозволяє відійти від реальності, тоді як закладена в моделі структура дій сприяє ефективному відпрацюванню способів дій і навичок. У тренінгу ми намагаємося наблизити умовність до реальності: сюжет і ролі черпаються з типових життєвих або службових ситуацій. Рольова гра дозволяє побачити й зафіксувати не тільки образ дій, але й відношення людини до своїх дій. Рольова гра з відпрацюванням дій забезпечує закріплення бажаних навичок військовослужбовців.

Слід зазначити, що серед великої кількості тренінгових програм в практиці підготовки військовослужбовців Національної гвардії України нами частіше використовуються варіанти тренінгів спілкування, в тому числі з маргінальними групами населення, впевненої поведінки, розвитку стресостійкості. Формування професійної поведінки військовослужбовців при підготовці до виконання службових обов'язків реалізується шляхом відпрацювання елементів спілкування, що досягається при рольовому програванні складних ситуацій, що мають місце в ситуаціях професійної діяльності. Військовослужбовці, які мають практичний досвід, певну вислугу років, є членами одного військового колективу, беручи участь у вирішенні заданої ситуації, показують свої способи й моделі поведінки, а потім обговорюють ступінь схожості з реальними службовими ситуаціями. У процесі

рольової гри учасники демонструють, як правило, наявні знання й поведінкові навички. Крім цього, існує можливість спробувати нові варіанти поводження й відстежити їхню ефективність, одержати зворотний зв'язок, проаналізувати ефективність свого поводження, змінити його й перевірити новий спосіб на практиці. Ми погоджуємося зі В. Н. Смирновим [2] і А. М. Столяренко [3], які рекомендують тему практичної частини заняття розкривати за допомогою вступних, складених з урахуванням специфіки служби й реальних ситуацій, що виникають у процесі діяльності. Під час тренінгу, як правило, ми пропонуємо до розгляду кілька варіантів поводження, допомагаючи військовослужбовцям вибрати найбільш оптимальний і програти в ролях для закріплення нового досвіду.

Під час несення служби по охороні громадського порядку в складі патрульних груп військовослужбовці Національної гвардії України часто вимушені вирішувати ситуації, що носять конфліктний характер. Ми можемо відмітити, той факт, що, незважаючи на досить широкий діапазон ролей, у більшості людей є свій, звичний, часто досить обмежений репертуар способів поведінки в тій або іншій ситуації. Однак звичне реагування часто буває не тільки непродуктивним, а й непрофесійним. Саме тому ми в своїй діяльності використовуємо тренінгові заняття, що є способом тимчасового ущільнення придбання нового досвіду професійної поведінки, в тому числі і програвання ефективних шляхів вирішення різноманітних конфліктних ситуацій.

Дія екстремальних факторів майже завжди призводить до виникнення у військовослужбовців негативних психологічних станів, які суттєво позначаються на регуляції діяльності й знижують її ефективність. Екстремальні умови сприяють виникненню стресів, збільшенню страхів, зниженню самооцінки й упевненості в собі. Робота в таких умовах вимагає розвитку особистісних і ділових якостей, що дозволяють успішно виконувати завдання службової діяльності. У зв'язку із цим, під час проведення занять з професійної підготовки велике значення приділяється розвитку стресостійкості

військовослужбовців, що допомагає підвищити ефективність їх діяльності в екстремальних умовах.

Проблема забезпечення прав і свобод людини та громадянина висуває до військовослужбовців Національної гвардії України вимогу вміння регулювати свій психоемоційний стан, що є способом знайти контроль над власними емоційними й фізіологічними реакціями, замість того щоб дозволяти іншим людям впливати на цей процес. Спілкуючись з громадянами в різних ситуаціях, особливо коли має місце правопорушення, джерелом стресу стає поведінка інших людей. Саме тому здатність до саморегуляції психічних станів займає особливе місце в ряді різноманітних професійно й життєво важливих психічних і психофізіологічних якостей. Вона обумовлює успішність і безпеку службової діяльності військовослужбовців, їх адаптивність до різних життєвих ситуацій, адекватність поведінки в них, виникає тенденція до усвідомленого прояву й розуміння себе як суб'єкта діяльності, у результаті чого зменшується конфліктність, підвищується впевненість у собі, поліпшується професійне самопочуття. На нашу думку, у зв'язку із цим забезпечення розвитку можливостей особистості управляти своїми психічними станами, організація цілеспрямованого навчання прийомам свідомої саморегуляції надзвичайно важливі як у плані підготовки до виконання конкретної службової діяльності, так і в плані профілактичних заходів, спрямованих на збереження психологічного здоров'я військовослужбовців, зменшення явища професійної деформації, та як наслідок, – покращення ефективності служби в сфері забезпечення прав і свобод людини.

На основі аналізу результатів проведених занять з професійної підготовки ми можемо стверджувати, що найбільш ефективними є аутогенне тренування, прийоми нервово-м'язової релаксації й дихальні методики.

Звичайно, інтеріоризація набутих знань і вмінь у життя вимагає, певної сили волі, тренування й часу. Як показують результати анкетування військовослужбовців, проведеного після тренінгового блоку занять, частково

нові навички втрачаються й тільки невелика частина застосовується в повсякденному житті.

Слід відмітити характерну відмінність тренінгу – це умовність дій, що робить його жвавим і захоплюючим. Військовослужбовці, приймаючи участь у заняттях, проходять кілька стадій відношення до них: від небажання, недовіри, цікавості, конфронтації з керівником занять, до розуміння необхідності та бажання вдосконалюватися, працювати над собою.

Отже, впровадження психотренінгових методів у систему професійної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України являє собою закономірний процес удосконалювання всієї правоохоронної діяльності. Але слід відмітити суттєві «гострі» моменти: військовослужбовці повинні відчувати і «зворотній зв'язок» з державою, представниками якої вони виступають. Тут доцільно згадати про проблеми соціального, правового захисту самих військовослужбовців Національної гвардії України. Тож забезпечувати права і свободи людини і громадянина необхідно на всіх державних рівнях та, на нашу думку, послідовно виконувати наступні глобальні завдання: забезпечення ефективного правового регулювання діяльності Національної гвардії України з урахуванням розвитку чинного законодавства України; розроблення критеріїв оцінки діяльності Національної гвардії України щодо забезпечення ними прав людини; проведення наукових досліджень з проблем удосконалення взаємодії Національної гвардії України та населення, забезпечення впровадження в практичну діяльність їх узагальнених результатів; координування розробки та підготовки необхідної науково-методичної бази із зацікавленими міністерствами і відомствами; формування у військовослужбовців певної психології, яка б відповідала вимогам переходу до нової моделі правоохоронної діяльності, заснованої на принципі партнерства і соціальної допомоги; радикальне вдосконалення системи професійної підготовки та виховання особового складу; висвітлення в ЗМІ передового досвіду забезпечення прав людини Національною гвардією України.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. На підставі досвіду зарубіжних країн в галузі підготовки особового складу воєнізованих підрозділів до виконання службових обов'язків в галузі забезпечення прав і свобод людини, в Україні має бути вироблена власна стратегія професійної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України. Вона повинна передбачати різні заходи: уміння встановлювати ефективну взаємодію з населенням; впровадження тренінгових технологій, нових форм та методів підготовки особового складу до забезпечення прав і свобод особи; зміцнення моральних цінностей та законності; підвищення рівня виконавчої дисципліни; правове виховання, що включає своєчасне інформування про зміни в законодавстві, роз'яснення його положень, пробудження інтересу до знання законів та їх неухильного виконання. Все це сприятиме перетворенню Національної гвардії України у ефективний державний інститут, який надійно забезпечує права і свободи людини, користується довірою та повагою громадян.

Список використаної літератури

1. Негодченко, О. В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини: Монографія. /О. В. Негодченко. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 448 с.
2. Смирнов, В. Н. Особенности профессиональной экстремально-психологической подготовки сотрудников специальных подразделений органов внутренних дел: Монография. / В. Н. Смирнов. – М., 2003.
3. Столяренко, А. М. Профессионально-психологическая подготовка личного состава органов внутренних дел./ А. М. Столяренко. – М., 1987.

Рецензент: кандидат військових наук Лисенко С. В.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2015

Решетник С. Н., Троцкий Р. С. Особенности профессиональной подготовки военнослужащих Национальной гвардии Украины к обеспечению прав человека в служебной деятельности

В статье определяются особенности профессиональной деятельности военнослужащих Национальной гвардии Украины в обеспечении прав человека в ходе выполнения служебной деятельности.

Ключевые слова: права человека; формы, методы, профессиональная деятельность, военнослужащие, тренинг, подготовка.

Reshetnik S. M., Trotskyi R. S. Peculiarities of professional training of servicemen of the National Guard of Ukraine in the field of ensuring of human rights in service activity

Specific character of NGU servicemen professional activity in the field of ensuring of human rights requires from a performer high level of professional training, based on well-developed personal and professional qualities, including the ability to operate under difficult conditions, the ability to resist negative influences, confidence in the social significance of his activity, call of duty, discipline, commitment, initiative, self-control, tactfulness, humanism, and responsibility.

The main way to solve problematic issues of vocational training, which significantly broadens the outlook of the military servicemen, awakens the desire for a deeper mastery of the professional knowledge, forms the skills of practical application of this knowledge is a specially organized training, which includes business and organizational -management games, discussion methods of group decision making.

Implementation of psychological training methods in preparation of NGU servicemen is a natural process of improvement of the entire law enforcement activities. But some substantial "complicated" moments are worth mentioning: servicemen must feel the "feedback" from the state, on which behalf they are acting. It makes sense to remember about the social and legal protection of NGU servicemen themselves. Therefore, it is essential to secure the rights and freedoms of man and citizen at the national level and, in our opinion, to consistently carry out the following tasks: ensure effective legal regulation of NGU in view of the current legislation of Ukraine development; elaboration of the criteria for evaluation of the NGU in ensuring of human rights; conduct research in the field of improving the interaction between NGU servicemen and population, ensuring implementation into practice of their generalized results; coordination of the development and preparation of the necessary scientific and methodological basis with the concerned ministries and institutions; develop a certain psychology in the servicemen which would meet the requirements for the transition to a new model of law enforcement activities, based on the principle of partnership and social assistance; radical improvement of the training and education of personnel; media coverage of NGU best practices in ensuring of human rights.

Keywords: human rights, forms, methods, professional activity, servicemen, training, preparations.